

Kook & Lare versus Cocl & Ars

Gerdi Staelens

Wie even surft op het internet naar de webstek¹ van de gemeente Koekelare kan er de krachtlijnen van de Koekelaarse geschiedenis lezen². De strakke taal van de eerste paragrafen laat uitschijnen dat dit hét kader is voor de nederzettingsgeschiedenis van Koekelare. Dikwijls zijn het echter hypothesen, zoals i.v.m. de betekenis van onze gemeentenaam.

In de huidige verklaring wordt de oorsprong van de gemeentenaam Koekelare toegeschreven aan de samentrekking van *Kook* en *Lare*, waarbij *coc* of *kook* verwijst naar een heuvel of een verhevenheid en *lars* of *lare* naar een open plek in een moerassig gebied³. De kerk van Koekelare zou zich daarbij situeren op de verheven plaats.

Nieuwe inzichten over de ontstaansgeschiedenis van Koekelare⁴ dwingen ons om andere nuances te leggen en nieuwe ideeën naar voor te schuiven. Toch zullen deze nieuwe inspanningen altijd hypothesen blijven.

Kritische benadering

Geografisch

Wie de hoogtelijnen in het noordelijk deel van het grondgebied van Koekelare bestudeert zal opmerken dat de hoogte oploopt van noord naar zuid. Nabij het dorp Moere bedraagt de hoogte 5 meter, ter hoogte van het gehucht Bisschophoek is de hoogte reeds gestegen tot 10 meter en nabij de Noordomstraat situeert de hoogtelijn van 15 meter zich.

Het hoogteprofiel van Moere tot het centrum van Koekelare vertoont algemeen een constante stijging en er zijn daarbij geen dominerende hoogtelijnen vast te stellen. Vanuit dit oogpunt kunnen we moeilijk spreken van een heuvel of een verhevendheid⁵.

Rekening houdend met een kleine depressie ten zuiden van het dorp van Koekelare, te situeren in en rond het Motepark, kunnen we slechts een beperkt hoogteverschil vaststellen⁶ met het centrum van Koekelare. Wanneer we huidig hoogteverschil projecteren naar een oudere situatie zou dit alleen maar de vaststelling versterken. Als we de verharding van de wegen en de bebouwing zouden wegdenken, zou de hogere ligging van centrum van Koekelare immers verminderen. Daarbij wijst J. Heus ons op het feit dat een 16^e eeuwse drooglegging nabij de depressie ten zuidoosten van het dorp niet onmogelijk was⁷. In dit geval zou de depressie groter worden door tussenkomst van de mens, wat opnieuw onze vaststelling versterkt voor de aanvankelijke situatie.

¹ www.koekelare.be/geschiedenis/default.aspx

² Zie bijlage 1 “fragment van de gepubliceerde geschiedenis”.

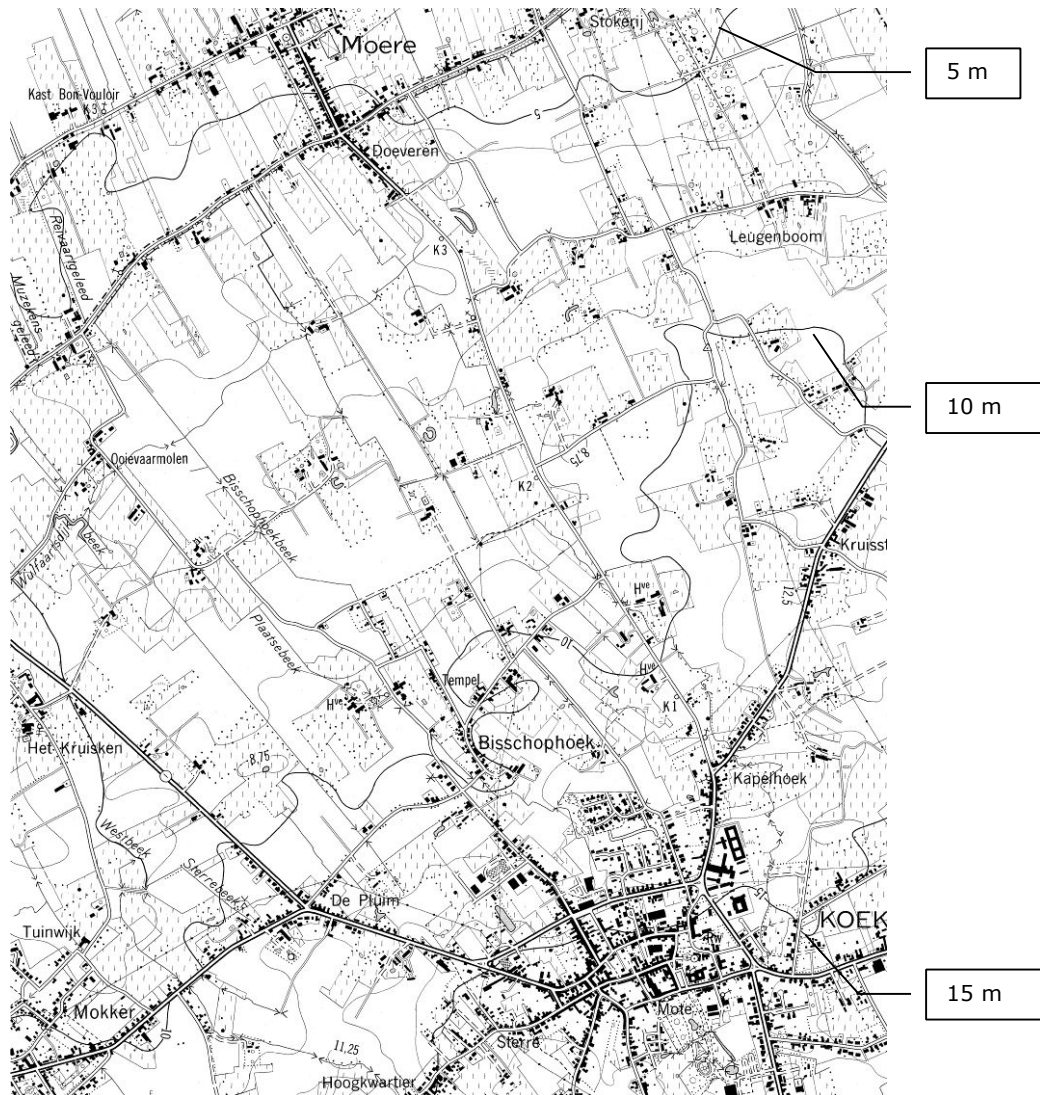
³ L. Vanheule heeft de aanzet gegeven voor de hypothese [Vanheule L., 1953, 55], maar bracht aanvankelijk een *coke* meer in relatie met kouters. Dit accent is met de huidige verklaring wat vervaagd.

⁴ Staelens 2009.

⁵ We maken de lezer erop attent dat geenzins een relatie wordt gemaakt met de verder gelegen Koekelareberg of het Plateau van Wijnendale.

⁶ Zie digitaal hoogtemodel verder in deze tekst.

⁷ J. Heus [Heus 2010, in dit jaarboek] veronderstelt de afbuiging van een waterloop in functie van de ontginning van *De Moert*.

Fragment van de topografische kaart waarbij de hoogtelijnen van 5 m, 10 m en 15 m een behoorlijk evenwijdig verloop hebben.

We kunnen ook niet achter het standpunt staan om de verhevenheid te gaan zoeken op de plaats waarop de kerk is gesitueerd.

Door de percelingsstudie⁸ in het centrum van Koekelare stelden we vast dat het centrum van Koekelare teruggaat tot een verkaveling van een vroeg-Middeleeuws landbouwbedrijf dat zich centraal en symmetrisch positioneerde op en aan de Dorpsstraat. We mogen vlakke akkergronden veronderstellen voor dit voormalig landbouwbedrijf gezien de 15 meter hoogtelijn in dezelfde richting loopt als de lange zijde van de rechthoekvorm van het landbouwbedrijf.

De kerk werd pas na de afbouw van het landbouwbedrijf opgericht. Een verhevenheid zou dan louter kunstmatig mogen verondersteld worden.

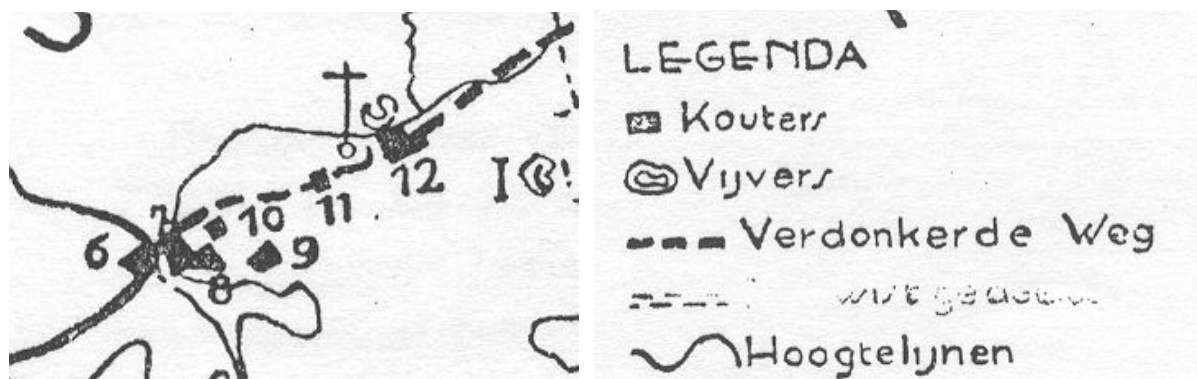
Hoe dan ook, de geografische situatie kan er moeilijk een verhevenheid of een *kook* – hoe minimaal we ons een *kook* ook willen voorstellen - verantwoorden.

⁸ Staelens 2009.

■ Cultuurlandschap

L. Vanheule ziet een *kook* (*coke*) als landbouwgronden of kouters⁹, die volgens hem meestal liggen op min of meer verheven of bultvormige plaatsen.

Hij inventariseerde daarom in zijn studie de percelen waarvoor hij een koutervermelding kon terugvinden in de bronnen voor het ambacht Koekelare.

Fragment uit de kaart van L. Vanheule¹⁰ voor het dorp van Koekelare. Zeven koutertoponiemen werden aangetroffen langs het voormalig tracé van de Oude Brugse Heirweg.

Opvallend is echter dat één van zijn gevonden kouters (11) voor Koekelare zich situeert in het centrum van Koekelare. En dat is net nabij de locatie waar wij, in een eerdere studie, een vroeg-Middeleeuws landbouwbedrijf aantreffen. Andere (6, 7, 8, 9, 10) situeren zich nabij het Hoogkwartier.

L. Vanheule maakte in zijn studie geen onderscheid (of kon dit nog niet maken) tussen hofkouters en dorpskouters.

Het woord hofkouters heeft men in het leven geroepen omdat deze akkergronden typische kenmerken vertonen. De percelen zijn grote blokken en gaan terug tot de vroege Middeleeuwen. Men kon er een *curtis* (centraal hoevegebouw) op aantreffen¹¹.

Daarentegen: dorpskouters of boerenkouters ontstonden ten dele door ontginningen, ten dele door de integratie van stukken grond die nog niet geïntegreerd waren in één akker. De akkers groeiden samen tot grote gehelen. Deze kouters, soms tot 80 ha groot, vinden we meestal terug op hoger gelegen en goed gedraineerde gronden. Ze situeren zich voornamelijk buiten het centrum van een nederzetting deels omdat de bewoning eruit werd verdreven. Het hoogtepunt van deze kouters situeerde zich algemeen in de 13e eeuw¹².

Eén gevonden kouter lijkt door deze informatie te slaan op een hofkouter of een latere uitbreiding van of nabij de reserve van de *villa* Koekelare. De andere nabij het Hoogkwartier kunnen teruggaan tot het 13de eeuws (dorps)kouterfenomeen.

⁹ In de vroeg-Middeleeuwse teksten werd het akkerland van het grootgrondbezit als *cultura*, *culturae* aangeduid. De vertaling naar het Franse woord *coutre* is onzeker, maar men neemt dit aan [E. Thoen, cursus Nederzettingsgeschiedenis].

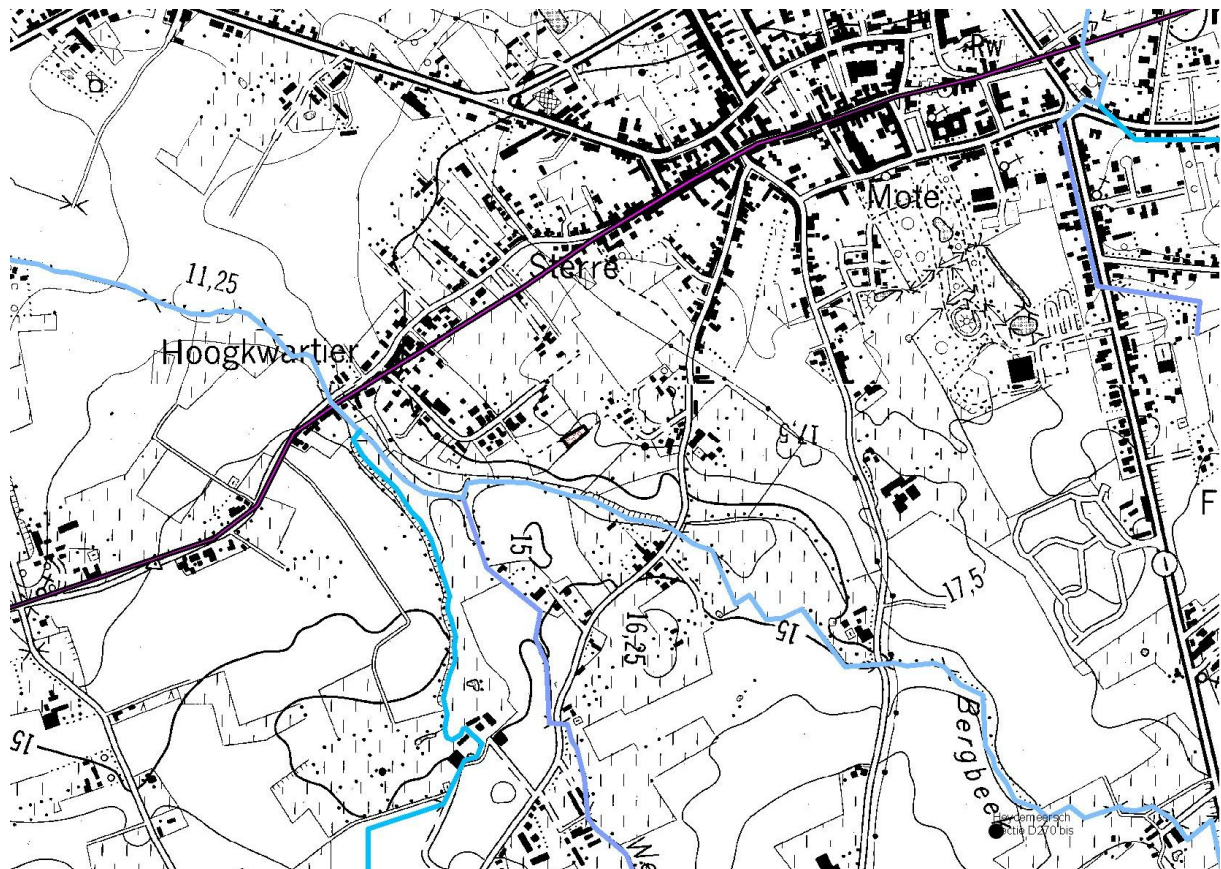
¹⁰ Vanheule 1953, kaartblad.

¹¹ Verhulst 1995, 124.

¹² Naar Thoen E, UGent, cursus Nederzettingsgeschiedenis, academiejaar 2004-05, hoofdstukken "Vruchtwisselstelsel en Binnen-Vlaanderen".

Een *coke*, die we vermoedelijk moeten zien als een grotere oppervlakte in het landschap, kunnen we moeilijk bewijzen met de kouter van een beperkte grootte in het centrum van Koekelare die zich geenzins op een uitgesproken verhevenheid bevindt.

Om de *coke* te verbinden met het Hoogkwartier - wat goed zou uitkomen met het woord - moeten we de grootste voorzichtigheid aan de dag leggen. De topografische kaart en het digitaal hoogtemodel (zie verder) tonen immers niet direct een verhevenheid aan.

Fragment uit de topografische kaart 1/10.000

De 15 meter hoogtelijn volgt de depressie van de Westbeek en bakt een ruimte af met een gelijke hoogte zoals in het centrum van Koekelare. Een hoogte interpreteren vanuit een beekvallei zou een foutieve benadering zijn.

L. Vanheule heeft op het Hoogkwartier wel een koutergebied gevonden, maar een verhevenheid is er niet.

■ Taalkundige betekenis

De huidige naamsverklaring is ook vanuit de betekenis van de gesplitste woorden niet meer verdedigbaar.

Woorden met *-laar* en *-loo* zijn verwant aan elkaar. Beiden hebben betrekking op een open plaats in een bos.

De etymologie voor *-laar* zou heel onzeker zijn, maar gaat volgens onderzoek meestal terug tot een bosweide en kan in relatie worden gebracht met vee of hakhoutbeheer¹³.

De *-lo* namen hebben aanvankelijk betrekking op: grotere open plekken in een van nature al relatief open type bos en latere *lo*-namen hadden vermoedelijk betrekking op nederzettingen bij verspreide bosrestanten. *Lo*-namen blijken verbonden met de hogere delen van het landschap, dit in tegenstelling tot de *laar*-namen die overwegend in vochtige gebieden gesitueerd zijn¹⁴.

De samentrekking van *kook* (hoge ligging) en *lare* (in vochtig gebied met bijgevolg een lagere ligging) lijkt dan ook een combinatie te zijn van woorden met tegengestelde betekenis.

■ Taalkundige tijds kader

Het woord *lare* werpt ook een probleem van onzekerheid op door het tijds kader.

M. Gysseling brengt het woord *lare* terug tot het oud Germaans woord *hlari*¹⁵. Hij illustreert dat met de aanwezigheid van het woord in Noord-Frankrijk en Wallonië, waar zich Franken in de eerste helft van de 5^e eeuw vestigden: Het Frankisch heeft op het zich ontwikkelende Frans een grote invloed uitgeoefend. De klank *h* in Germaanse woorden, die in het Romaans niet meer bestond, werd door de Romanen mede overgenomen in het gehele gebied ten noorden van de Loire. Indrukwekkend is het aantal Germaanse toponiemen in Wallonië en Noord-Frankrijk: namen op *-baki* (zoals Roubaix uit **rausa-baki*, 'rietbeek'), op *-hlari* (Beclers uit **birka-hlari*, 'open plek in berkenbos') enzovoort. Ze zijn vrij talrijk tot in het departement Somme en het noorden van de departementen Aisne en Ardennes, komen sporadisch voor tot aan de Seine, maar verder zuidwaarts ontbreken ze bijna volledig.¹⁶

Dit sluit echter niet uit dat *-hlari* ook kan opduiken in onze streek door andere Germaanse aanwezigheid.

Vreemd is echter dat we in onze zoektocht slechts éénmaal het zuivere woord *hlara*¹⁷ kon vinden bij de opsommingen van M. Gysseling¹⁸. *Hlara* kwam als enkelvoudig woord voor in 855 als naam van een *villa*: *Villa Hlara*. Daarentegen vond hij vooral de nevenvormen van *lare* in 11e tot 13e eeuw.

Hlari mag dan wel teruggaan tot een heel oud Germaans woord, maar dit betekent niet automatisch dat elk opduikend *lare*-woord dezelfde ouderdom heeft als het basiswoord.

We moeten ons de vraag stellen of de vele *lare*-toponiemen die in Vlaanderen voorkomen (zie ook bijlage 4) allemaal betrekking hebben op deze vroege periode?

Het woorddeel *lare* of *laar* is waarschijnlijk voor veel gemeenten in Vlaanderen te jong om aanspraak te maken op deze oorsprong. Plaatsnamen die eindigen op *-hout*, *-hoven*, *-rode*, *-donk*, *-laar* en *-schoot* kunnen soms terug gaan tot de vroege Middeleeuwen, met name

¹³ Ter Laak 2005, 33.

¹⁴ Ter Laak 2005, 139.

¹⁵ Woorden die eindigen op *-lare* zouden teruggaan tot het Germaanse woord *hlaeri* dat staat voor een open plek [Gysseling 1981, 111].

M. Gysseling vermeldt echter niet dat *hlaeri* staat voor een open plek in een moerassig gebied.

¹⁶ Gysseling 1981, 111.

¹⁷ Heinrich Tischner (<http://www.heinrich-tischner.de/22-sp/8namen/1ort/siedlung/lar.htm>) bestudeerde eveneens de *Hlara*-nevenvormen *Laar*, *Lahr*, *Leer*, *Lohr*, en vond verklaringen als muur, onbebouwd veld, woning en riviernamen. Schrijfwijzen zonder *h* voor een *l* dateren volgens hem uit een periode later dan de 8^e eeuw.

¹⁸ Universiteit Antwerpen, 2005-2008, opzoekingswoord *laar*. We moeten tevens rekening houden met de beschikbaarheid van de bronnen.

wanneer het voorvoegsel een persoonsnaam aanduidt. De meeste zijn waarschijnlijk van iets latere datum¹⁹.

Met het woord *kook* (=heuvel) als voorvoegsel beschikken we in elk geval niet over een persoonsnaam.

Uit de bevindingen van M. Gysseling kunnen we besluiten dat *lare* populair lijkt te zijn in de latere periode van de grote Vlaamse ontginningen (1050 tot 1250).

Toch treffen we in de onmiddellijke omgeving van Koekelare heel wat Germaanse toponiemen aan, wat mede een vroege Germaanse oorsprong van Koekelare zou kunnen verdedigen. M. Gysseling illustreert dat met de *-inga haim* plaatsnamen²⁰ als het gevolg van een migratiestroom: In Vlaanderen en tot in Brabant toe kan daarenboven een migratiestroom vanuit westelijk Pas-de-Calais, dat in de 4de eeuw opnieuw Germaans was geworden, aan het werk zijn geweest²¹. Vooral waar zich betere landbouwgronden situeren, duiken *-gem* namen op. Daar werden familienamen van rijke Germanen, die gronden in handen namen aan een toponiem voor *heim* (huis) gekoppeld: Plaatsnamen op *inga* en *-haim* (nu meestal *-gem* of *-hem*), of een combinatie van beide, wijzen vooral in de omgeving van Boulogne en in het Scheldegebied op intensieve Frankische en eventueel Saksische nederzettingen²².

Ook *zele*-namen²³ of *-sala* toponiemen zijn Germaans. Ze betekenen zaal (of aula). Dit was de officiële ontvangstruimte van een heer. Beide achtervoegsels of suffixen in plaatsnamen waren modegebonden en zijn typisch Germaans.

Sala-toponiemen mag men situeren vanaf de 7^e, 8^e eeuw. Plaatsnamen met *-gem* als achtervoegsel situeren sommigen al vanaf de 5^e tot de 9^e, 10^e eeuw.

Maar, zelfs waar *-sala* toponiemen zich situeren toont ook A. Verhulst aan dat *-laar* toponiemen kunnen teruggaan tot de grote Vlaamse ontginningen: Buiten deze wastinen, waarop de abdij (Sint-Baafsabdij Gent) tot dan toe krachtens oude eigendomstitels wel aanspraken kon doen gelden, doch waarover ze tengevolge van het grafelijk wildernisregaal in feite niet kon beschikken, had de abdij reeds lang voordien, op open plekken in het bos, waarover ze wél de beschikking bewaard had, grote hoeven opgericht. Wellicht waren deze zelfs ten dele de voortzetting van enkele vroeg-Middeleeuwse *-zele*-hoeven en deden ze hoofdzakelijk aan veeteelt, zoals de “laar”-naam van enkele dezer hoeven suggereert. Het ligt echter voor de hand te veronderstellen dat zij in de loop van de 12de eeuw ook centra van eigenlijke landontginningen werden en dat zich er omheen kleine gehuchten vormden. A. Verhulst illustreert dit met het Oude Hof te Lochristi op de plaats Hendrikslaar, de hoeven Lichtelaar en Roeselaar en de hoeve *Redewinckle* te Oost-Bastelaar.

Met *-gem* en *-zele* toponiemen kunnen we aantonen dat er vroeg in onze omgeving nieuwe nederzettingen ontstonden, maar met *-lare* kunnen we ons slechts heel onzeker begeven naar de periode vóór de grote Vlaamse ontginningen (1050-1250), wat voor de huidige verklaring van Koekelare (847) noodzakelijk is.

¹⁹ Hendriks 1994, 213.

²⁰ Gysseling 1981, 110. We denken aan Ichtegem, Ernegem, Bekegem. M. Gysseling brengt *Caiham* (Keiem) niet in relatie met heim, anderen doen dit wel (*ham* verwijst volgens A. Verhulst naar een overstroomd gebied).

²¹ Gysseling 1981, 110.

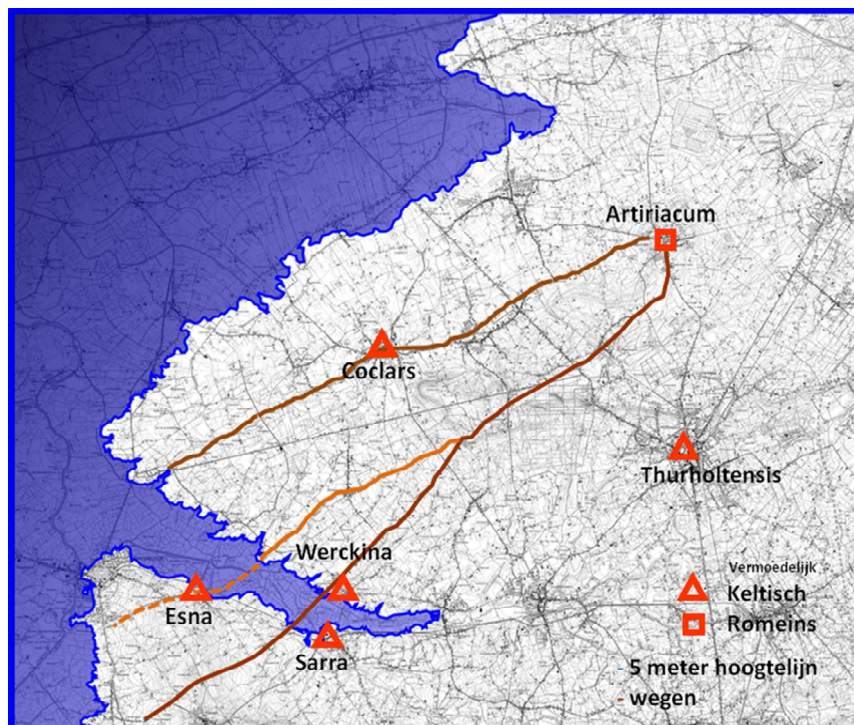
²² Blom, Lamberts 2001, 6.

²³ De dialectuitspraak van Vladslo als *Vladzele* mogen we vermoedelijk beschouwen als een *sala*-toponiem. Mogelijk is *Vladzele* een apart toponiem naast *Frordeslo* (991).

Nieuwe benadering

Ars

In de onmiddellijke omgeving van Koekelare zijn er nog indicaties voor nederzettingen die ouder kunnen zijn dan deze die teruggaan tot het tijds kader van de *sala*- en *gem*-toponiemen. Aan de rand van de Handzamerivier, meer in het bijzonder nabij de vijf meter hoogtelijn, treffen we nederzettingen aan die met hun oudst gekende schrijfwijze eindigen op een *a*-klank. Zo hebben we *Werckina*, *Esna* en *Sarra* die respectievelijk voor Werken, Esen en Zarren staan²⁴.

Situering van enkele oude nederzettingen naar hun etymologie in de regio. Waterwegen en oude landwegen (v.noord n. zuid Brugse Heirweg, Portweg en Steenstraat) hebben vermoedelijk een sterke invloed op de keuze van de nederzittingslocatie.

Dergelijke namen zijn hydroniemen en verwijzen naar waterlopen. Ook de namen die eindigen op *ara*, *ar*, *ars* zijn vaak hydroniemen²⁵. Ze verwijzen naar het Keltisch²⁶ voor water.

In dit artikel durven we een hypothese vooropstellen waarbij Koekelare eveneens als een hydroniem moet aanzien worden²⁷. Er is immers nog een ander zinvolle splitsingsmogelijkheid voor de oudst gekende schrijfwijze voor Koekelare: *Coclars* als de samentrekking van *cocl* en *ars*.

²⁴ Vermoedelijk hoort Lecca (Leke) eveneens bij deze opsomming.

²⁵ Clerinx 2005, 44-45: Traditioneel stellen taal- en naamkundigen dat het achtervoegsel *-ara* staat voor iets als 'stromen' of 'vloeien'.

²⁶ Clerinx 2005, 43-45: Alhoewel de etymologische stelling nog altijd overeind staat, bouwen taal- en naamkundigen de jongste decennia een andere hypothese op. Zo zouden dergelijke woorden niet Keltisch zijn, maar nog ouder zijn, nl. een afleiding van *-ta* of *-te* uit het proto-Indo-Europees. Het proto-Indo-Europees is één van ten minste vier oeroude pre-Indo-Europese talen of substraat-talen. De meest bekende substraat-taal omvat de riviernamen.

²⁷ Seys 1954, 20: Dassonville uitte eveneens het vermoeden dat *koeko* mogelijk de naam was van een waterloop [Bieckorf 1931, n. 1, p 20-21].

Op het eerste zicht hebben we voor het achtervoegsel *ars*, dat we in relatie moeten brengen met water, niet direct een waterloop die in aanmerking komt. Maar wanneer we even stilstaan bij het feit dat het Oosthof, met zijn oudste occupatiefase vanaf de 9^e eeuw, is ingenesteld in een wijde bocht van de Sint-Maartensbeek²⁸, dan werpt dit een ander licht op het toponiem *Coclars*.

■ Cocl

Het eerste woorddeel *Cocl* verdient eveneens een grondige verklaring.

Hiervoor kunnen we beroep doen op het studiewerk van Johann Wolff (1844?-1893). Deze taalkundige woonde in de stad Sighisoara in het Roemeense Transsylvanië²⁹. In zijn stad vloeit de Târnava. Met de kolonisatie van Transsylvanië door de Saksen in 1298 werd de rivier Târnava in het Duits vertaald als *kokel*, *kockel*. J. Wolff zocht dus om deze reden naar de oorsprong van het woord *kokel*.

Op het eerste zicht lijkt het ver gezocht om voor een verklaring voor *Coclars* op zoek te gaan tot in Transsylvanië, maar wanneer men stilstaat bij het feit dat de Saksen later het gebied bevolkten waarvan er eerder een migratiebeweging uitging naar onze streek, is het verantwoord dat we ook met dit taalkundig gegeven rekening houden.

J.C.H. Blom en E. Lamberts noteren over de Franken: Een stam, in de betekenis van een etnische eenheid, vormden de Franken evenwel niet. Hun naam verschijnt pas rond het midden van de derde eeuw. Hij refereert waarschijnlijk aan een bundeling van stammetjes wier oorspronkelijke vestigingsgebied tussen Rijn en Weser lag³⁰.

Naast de Franken waren twee andere volksgroepen van Germaanse oorsprong belangrijk: de Saksen en de Friezen. Beide stammen kwamen uit het noorden van Duitsland en waren in de grote stroming meegezogen naar het westen³¹.

Een aantal dorpen in de omgeving van Boulogne (dit is ten zuid-westen van ons) met namen op *-thun* (omheining) herinneren nog aan hun Saksische oorsprong.

Het hoogtepunt van de zogenaamde volksverhuizingen had plaats tussen de derde en vijfde eeuw.

Volgens J. Wolff zou het woord *kokel* (*keakel*) terug gaan tot het oud-hoog-Duitse bijvoeglijk naamwoord *quek* en zijn middel-hoog-Duitse nevenvorm *kek*. Het woord staat voor ‘levendig’. De taalkundige ontdekte dat *-el* een achtervoegsel is van de nevenvorm *kek* en daardoor een nieuw bijvoeglijk naamwoord vormde³².

J. Wolff kon besluiten dat *kokel* of *kockel* mag geïnterpreteerd worden als ‘levendig, stromend water’.

Een andere mogelijke verklaring³³ voor *kokel* is ontstaan ten gevolge van de bevinding dat zich in het Duits-Luxemburgs Moezelgebied behoorlijk wat namen situeren als *Kockelberg*, *Kockelscheure*, *Kuckelberg* en mogelijk ook *Kochem* aan de Moezel (*Cucheme* = pre Germaans-Keltisch), waarbij *cuc* staat voor vuil of bederf. Verder werd er bij deze uitleg naar

²⁸ Dewilde, Heus, Vandewalle 1993, 15.

²⁹ Op het internet zoekt men beter met de Duitse namen. Sighisoara = Schäßburg = Schespurch (1298); Transsylvanië = Siebenbürgen.

³⁰ Blom, Lamberts 2001, 3.

³¹ Blom, Lambert 2001, 4.

³² <http://www.schaessburg-net.be/sn12/schespruch.htm>.

³³ Roth 2000.

verwezen dat *Cuca* en *Cucra* Britse riviernamen zijn; *Kucklar i. W.* van Keltische oorsprong is; De *Kocher* (een nevenrivier van de Neckar) een pre Germaanse-Keltische riviernaam is... *Kok, koch* staat ook hier voor de betekenis van (vuil) water. Men vermeldt in het Duitse artikel dat ook *Kokelare in Flandern* zo te begrijpen valt.

In beide hypothetische benaderingen komen we uit op een betekenis van water. Of we dan *Coclars* moeten interpreteren als vuil of als levendig water of een combinatie ervan maakt niet veel meer uit.

■ Toegepaste hypothese

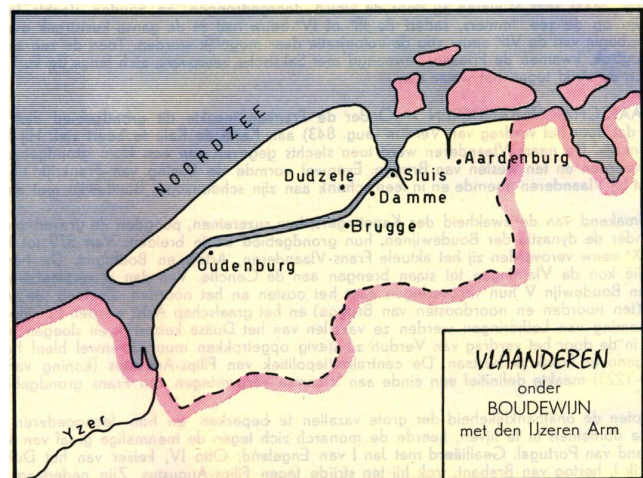
Twee waterlopen komen in aanmerking in deze hypothese om te beschouwen: de Sint-Maartensbeek en de Westbeek.

■ Sint-Maartensbeek

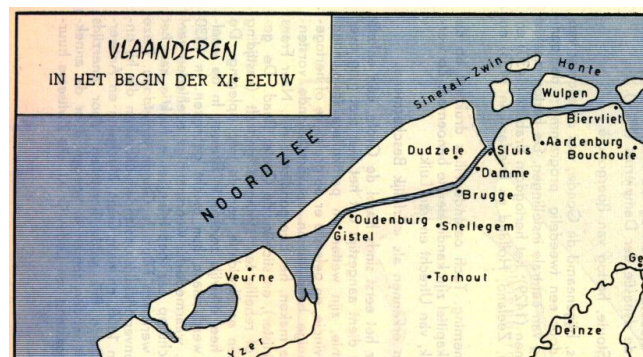
Vóór de bedijking en de ontvening van het Gistelmoer mondde de Sint-Maartensbeek uit in een geul, van Gistel over Zande, die aansluiting had met het overstromingsgebied van de IJzer³⁴.

Fragmant uit een reconstructiekaart
De Nederlanden onder de Merovingen
(5^e tot 8^e eeuw)³⁵.

Reconstructiekaart van Vlaanderen in de 9^e eeuw.

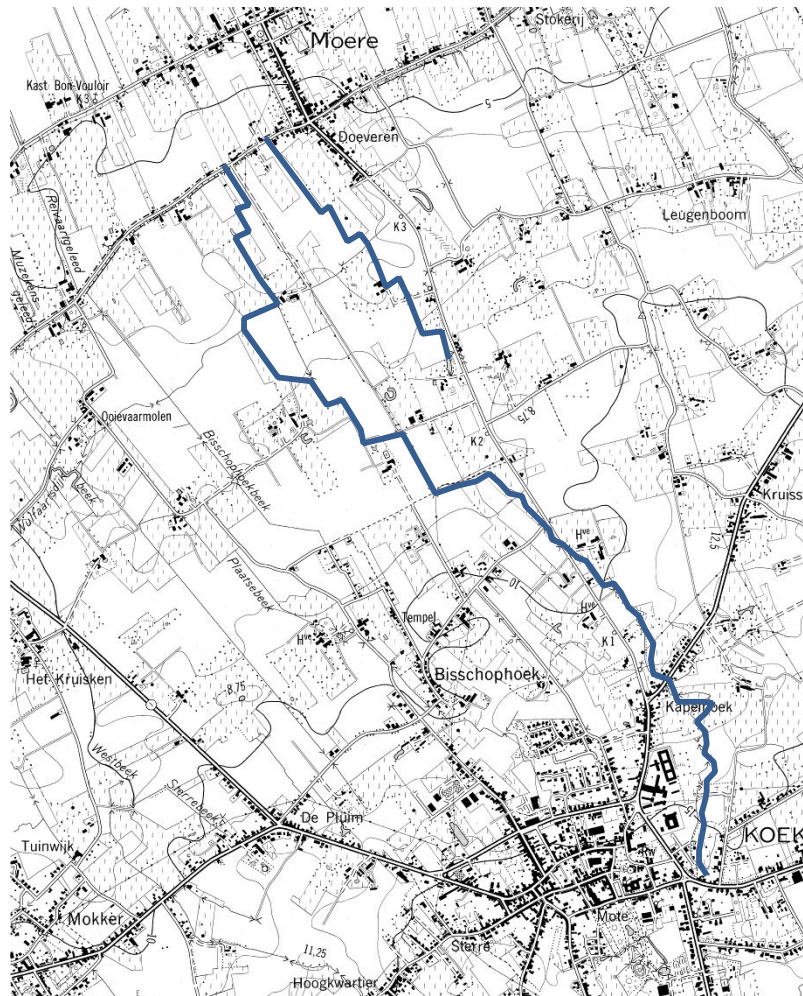

Fragment uit een reconstructiekaart
van Vlaanderen voor de 11e eeuw.

³⁴ Verhulst 1995, 47 en 88.

³⁵ Blom, Lambrechts 2001, 7.

Geobserveerde depressies tussen de Sint-Maartensbeek en de Kastanjebeek laten vermoeden dat we ons dan een bredere monding van de Sint-Maartensbeek moeten voorstellen dan de monding die we vandaag kennen in de Moerdijkbeek.

Tracé van de Sint-Maartensbeek³⁶ of de Donkbeek (links) en de Kastanjebeek (rechts).

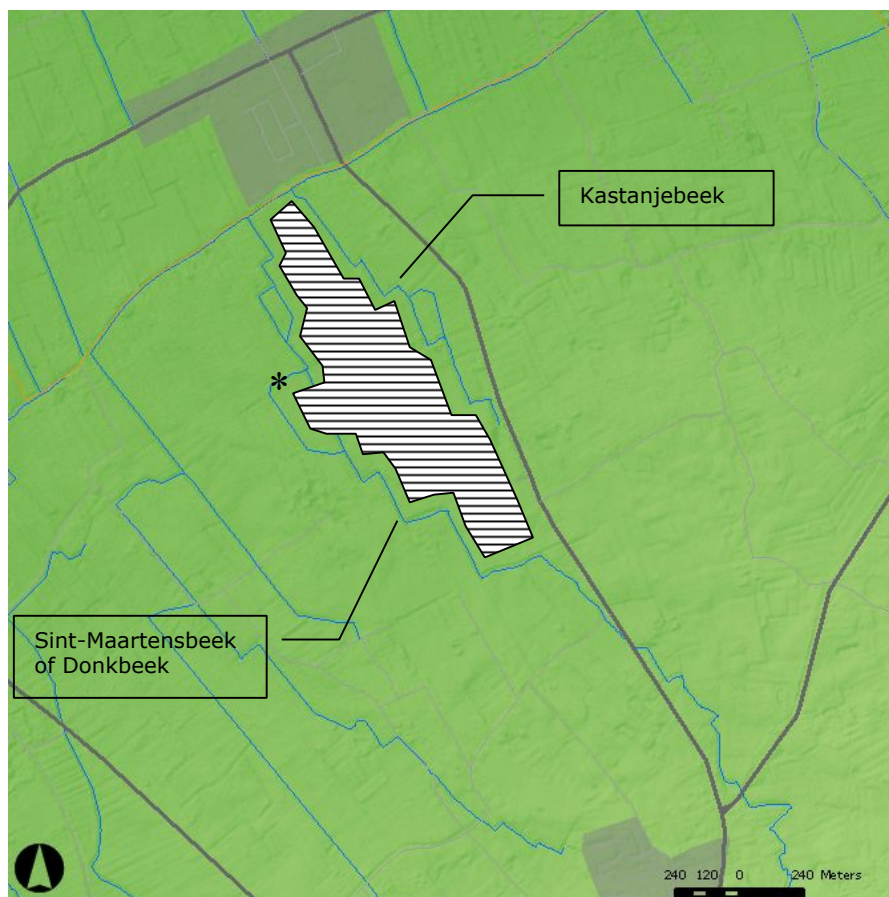

Bernard Lootens en Gerdi Staelens op een gedempt tracé (*) van de Sint-Maartensbeek nabij het Kastanjegoed tijdens een observatiewandeling in de depressie van de beek (7 feb. 2010).

³⁶ GIS West hanteert de benaming Donkbeek. De gemeente Koekelare spreekt over de Sint-Maartensbeek.

Toch kunnen we ons de vraag stellen of de depressie tussen de twee beken niet het gevolg kan zijn van ontvening? De percelering laat hiervan niets vermoeden. Onderzoek heeft daarbij uitgewezen dat aan het einde van de periode van de Romeinse bezetting er hernieuwde getijdenactiviteit was in de kustvlakte die het resultaat was van een roofzuchtige exploitatie van het landschap in de voorafgaande periode, samen met een potentieel toenemende verwaarlozing van de waterbeheersystemen tijdens de politiek roerige laat Romeinse periode³⁷.

Deze nieuwe getijdenactiviteit, die we ook mogen veronderstellen in de verbonden Sint-Maartensbeek, zorgde vermoedelijk voor het opruimen van veen in de bedding van de beek met een diepere insnijding van de beek als gevolg. Daarbij impliceert ook de verbinding van de Sint-Maartensbeek met het overstromingsgebied van de IJzer dat de beek bevoloed werd met zout water wat tevens een negatieve invloed heeft op veengroei.

De depressie van de Sint-Maartensbeek tussen het huidige tracé en zijn noordwestelijke evenknie, de Kastanjebeek. Hoogtemodel (raster 100 m) – Relief - GISWest 2009.

In bovenstaande figuur kan het gearceerd gebied mogelijk aanzien worden als een brede bedding van de Sint-Maartensbeek tijdens de vroege Middeleeuwen³⁸.

De Sint-Maartensbeek kon een behoorlijke impact hebben gehad in het landschap en kon zo aantrekkelijk zijn voor de keuze van een nederzetting³⁹.

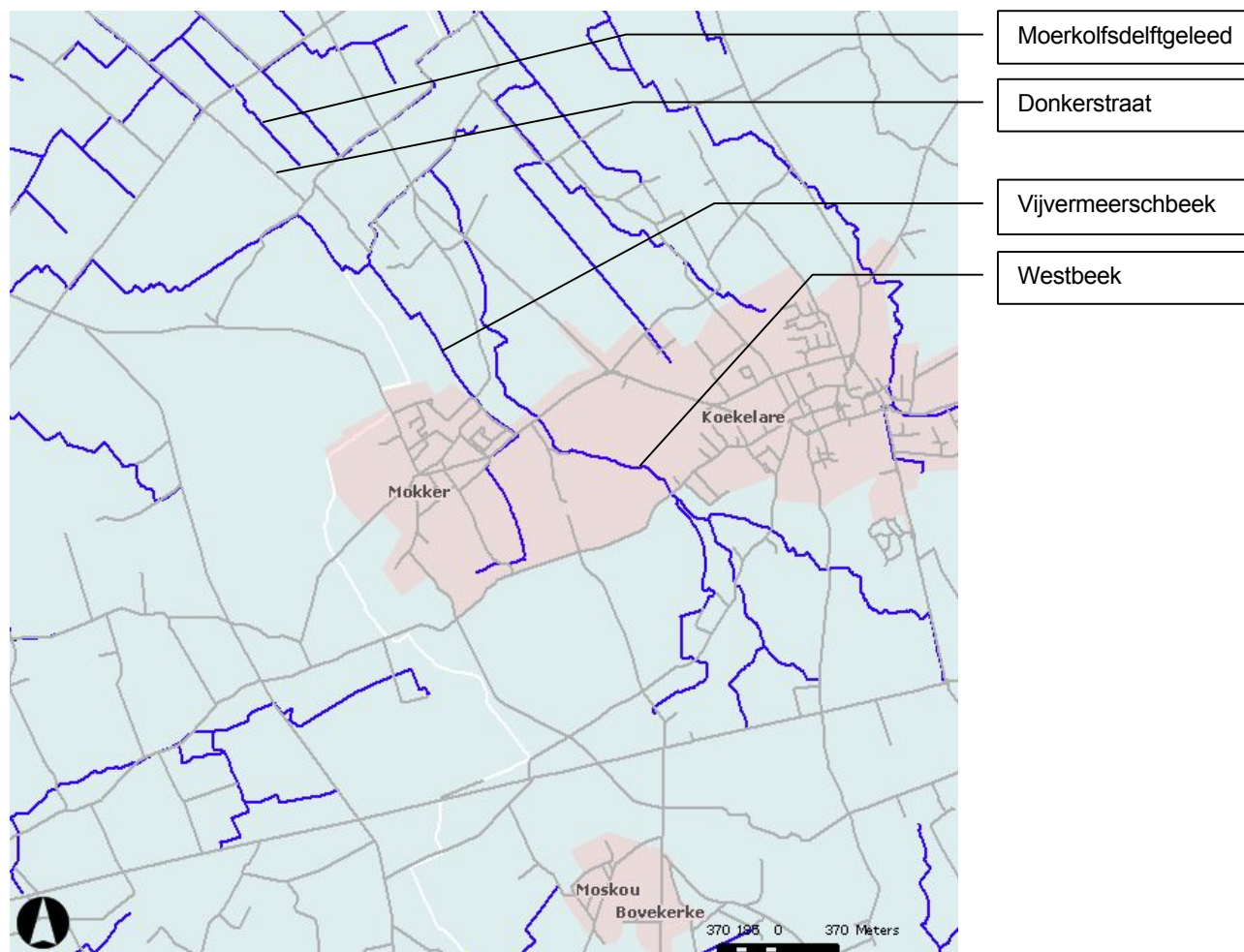
³⁷ Ervynck, Baeteman, Demiddele, Hollevoet, Pieters, Schelvis, Tys, Van Strydonck, Verhaeghe 1999, 118.

³⁸ Grotere waterpartijen zijn niet vreemd in de omgeving, wat mag blijken uit het toponiem Venneweg (klein meer) aan de overzijde van de Moerestraat en de geomorfologische kaart.

³⁹ Volgens J. Hendriks heeft archeologisch onderzoek tussen de Oude Maas en de Demer uitgewezen dat Frankische kolonisten in de 6^e eeuw bij voorkeur woonden aan de rand van hoge zandkoppen in de directe omgeving van beken of vennen [Hendriks 1994, 214]. Of een parallel mag getrokken worden voor Koekelare is een open vraag. Romeinen daarentegen zochten eerder de hoogtes op.

■ Westbeek...

De Westbeek is de tweede beek die in aanmerking komt om te toetsen aan de hypothese.

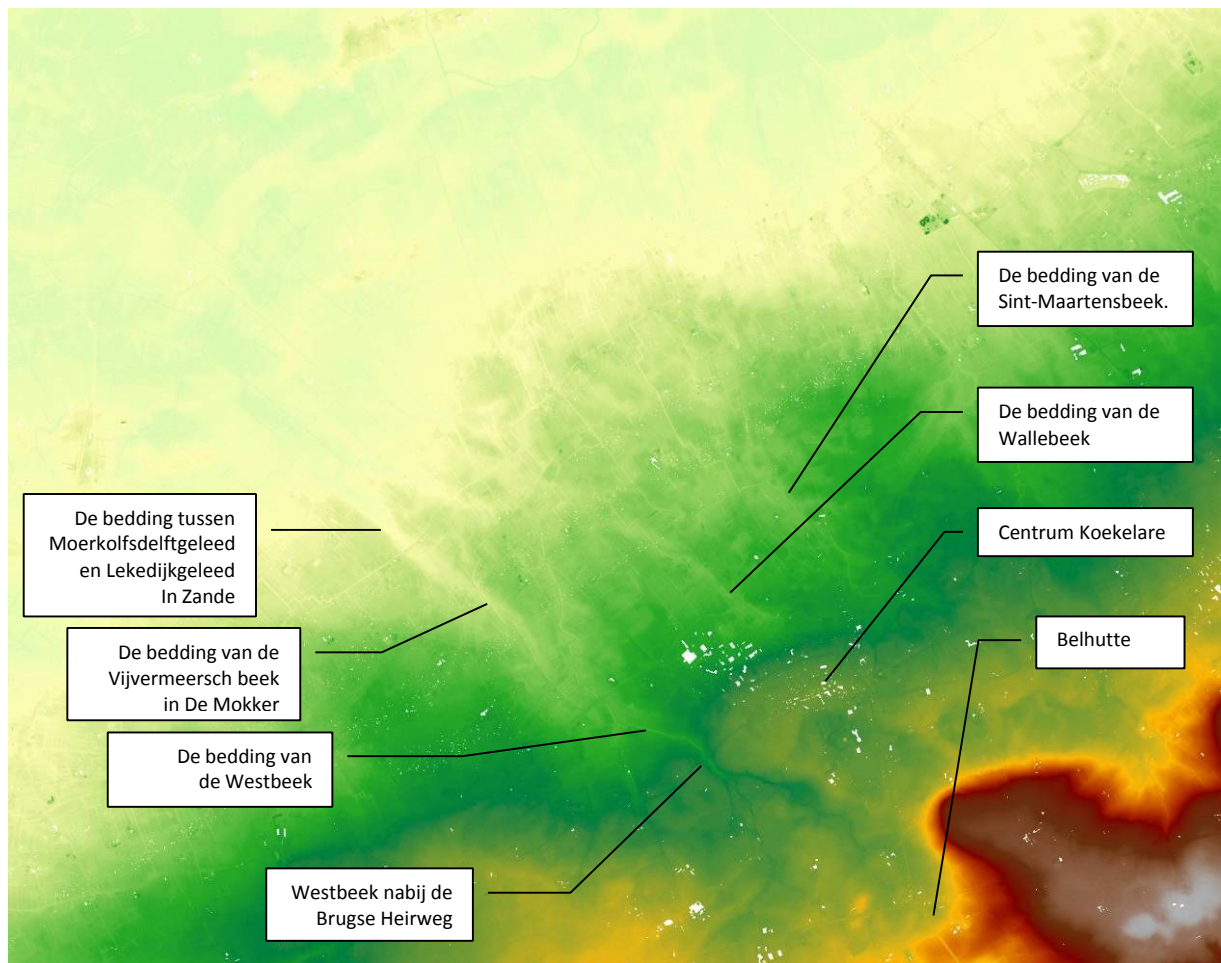
Fragment uit een basiskaart van het geoloket (www.giswest.be) met de waterlopen.

De beek ontvangt ter hoogte van de Brugse Heirweg het water van de Bergbeek (oorsprong nabij Belhutte) en van waterlopen die gevoed worden in het gebied tussen Veldstraat en Zuidstraat en vanaf de Staatsbossen. De beek beschikt daarmee over een verzamelbekken, dat een grote oppervlakte in beslag neemt.

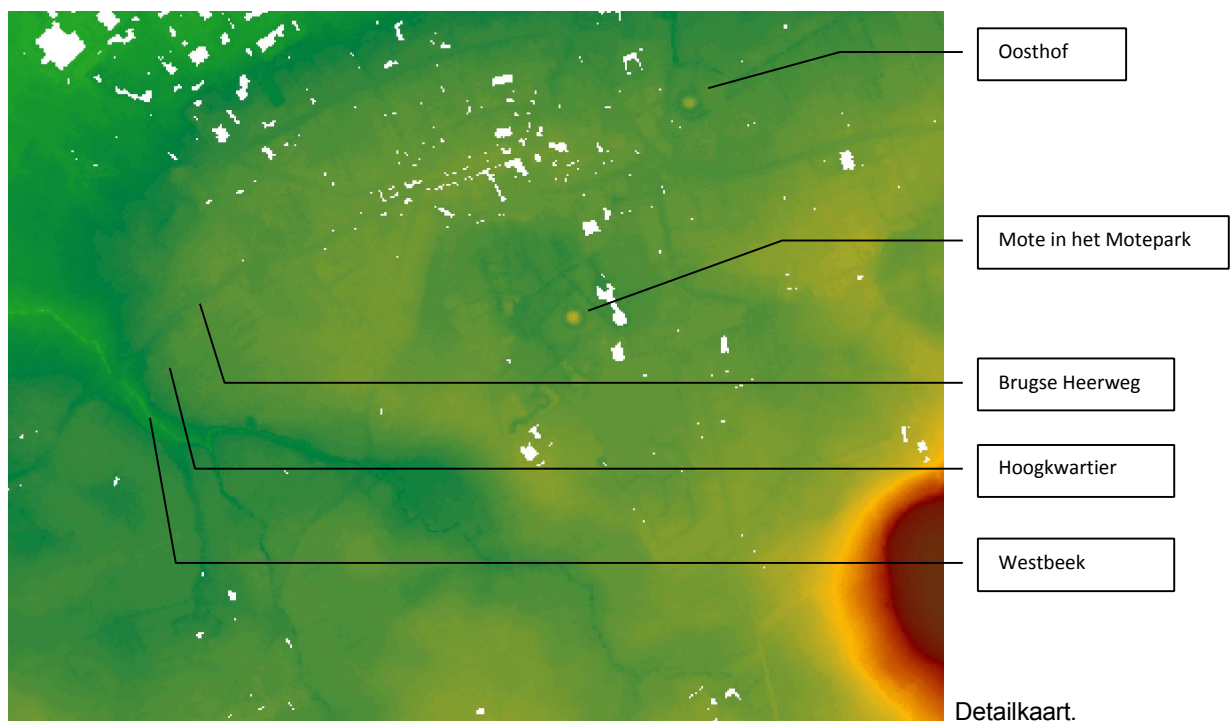
Wanneer we het digitaal hoogtemodel⁴⁰ van Koekelare bestuderen dan valt de Westbeek nabij het centrum direct op door zijn breedte en zijn duidelijke lagere ligging. Er is een ruim laag gelegen gebied te merken voor het eerder beschreven bekken. Een diepe en brede geul is duidelijk te zien ter hoogte van de Brugse Heirweg. Meer noordwest-waarts in het verlengde blijft de geul bijzonder duidelijk door het kleurverschil in de witschakering. Toch is het niet meer de Westbeek die verder aanspraak maakt op de geul. Ten noorden van de Catstraat⁴¹ tot iets ten noorden van de Lavendee volgt de geul de loop van de Vijvermeerschbeek. Nog meer noordwaarts, vanaf de Donkerstraat neemt de geul minstens de ruimte tussen Moerkolfsdelftgeleed en Lekedijkgeleed in beslag.

⁴⁰ Raster 5m.

⁴¹ Het digitaal hoogtemodel toont duidelijke details tussen Binnenstraat-Westmeetstraat en Oostmeetstraat die wijzen op de ontveningsactiviteit langs de oevers van de Westbeek en in mindere mate de Sterrebeek.

Digitaal hoogtemodel⁴² (raster 5m) van het noorden van Koekelare. Bovenaan Gistelmoer, onderaan rechts de Koekelareberg.

⁴² Met dank aan Franky Wyffels (VIOE).

Het tracé van de geul op het digitaal hoogtemodel laat duidelijk uitschijnen dat het Moerkolfsdelftgeleed-Lekedijkgeleed, de Vijvermeerschbeek en de Westbeek als een geheel moeten beschouwd worden. Het intense wit op de kaart toont verder aan dat de geul de meest dominerende waterloop moet zijn geweest in het voormalig Koekelaarse landschap.

Meer dan de Sint-Maartensbeek kan deze geul, door zijn grootte, aantrekkelijk zijn geweest voor een nederzetting.

Een nieuwe zoekzone

In functie van een historisch geografisch onderzoek organiseerden Spaenhiers in de winter van 2003-04 en 2004-05 wekelijkse archeologische prospecties. Franck Vandewalle, Sil Vandewalle, Norbert Clarysse en Gerdi Staelens waren op zaterdagmiddag veelal op pad.

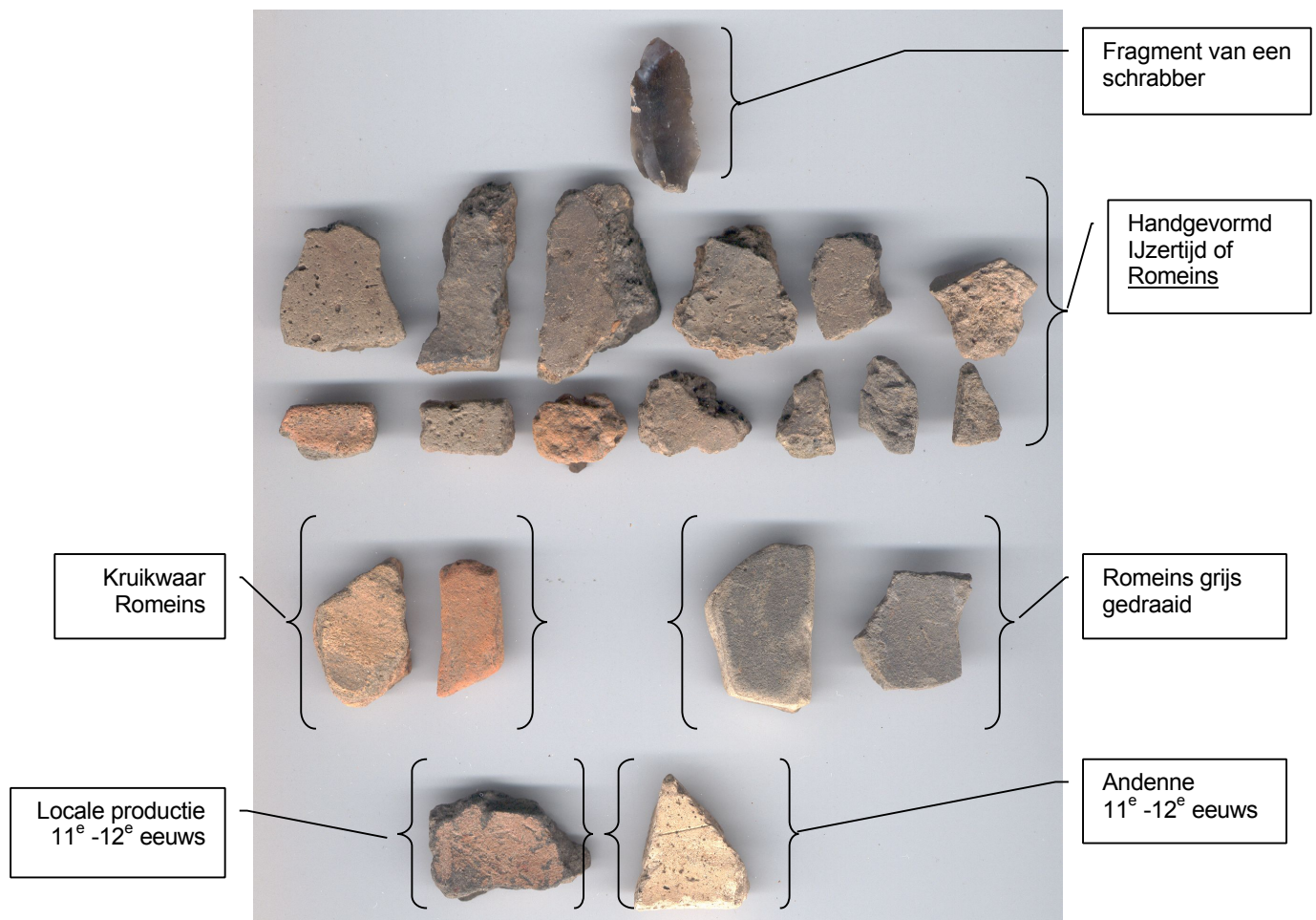

Spaenhiers tijdens een archeologische prospectie.

Het prospectiemateriaal werd zorgvuldig gewassen, op kaart geplaatst in een GIS-systeem, voorgelegd aan archeoloog Marc Dewilde en nadien keurig geklasseerd.

Zo werd er ook geprospecteerd op 20/11/2004 nabij het Hoogkwartier.

De prospectie leverde materiaal op uit de IJzertijd en/of de Romeinse periode en de volle Middeleeuwen.

Prospectiemateriaal⁴³ Hoogkwartier (HK01) 20/11/2004.

Misschien krijgt het gevonden nederzettingsmateriaal door onderhavig onderzoek vandaag meer betekenis. Menselijke aanwezigheid in de IJzertijd, de Romeinse tijd en de volle Middeleeuwen nabij de Westbeek is hiermee immers verondersteld.

Het is echter te onzeker om aan de hand van het prospectiemateriaal een vroege nederzetting in Koekelare nabij het Hoogkwartier te veronderstellen. Onmogelijk is dit niet!

Een argument dat kracht kan bijzetten om voor deze locatie oog te hebben, kunnen we halen uit een publicatie van J. Heus⁴⁴. In zijn onderzoek over de schuttersgilden trof hij een perceel (begin 8 perceel 235) aan met de benaming *'t gaeypersestick* langs de Veldstraat ter hoogte van de kruising met de Hoogkwartierwegel.

Dit halen we aan omdat E. Thoen in zijn cursus “Nederzettingsgeschiedenis” wijst op het feit dat men vaak een staande wip van een schuttersvereniging treft buiten een dorpskern op een dries⁴⁵. In de nabijheid van landbouwgronden⁴⁶ (kouters) ontstond een driesgehucht⁴⁷. Deze dries had als secundaire functie een amusementsplein. Het kan volgens E. Thoen een indicatie zijn voor een mogelijk vroege woonkern.

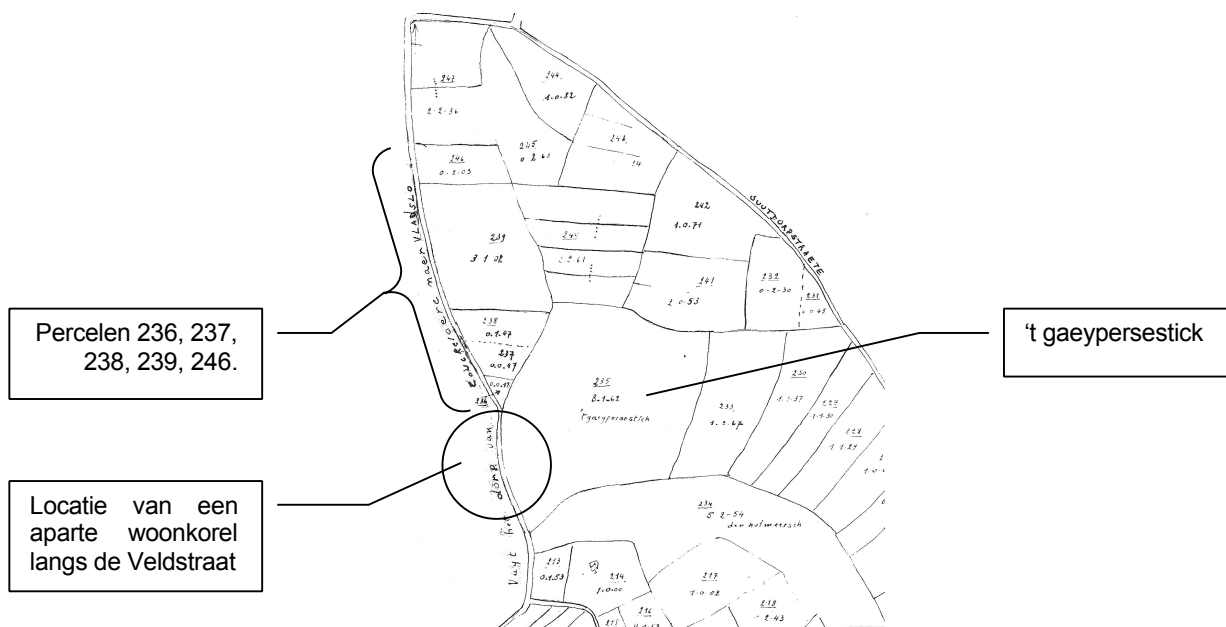
⁴³ Met dank aan Marc Dewilde (VIOE) voor de determinatie van het materiaal.

⁴⁴ Heus 2009b, 91.

⁴⁵ Voorbeelden zijn de dries van Wontergem, Grotenberg bij Zottegem, De Zink in Munte.

⁴⁶ Een landbouwbedrijf wordt verondersteld tot de 13^e eeuw in het centrum van Koekelare [Staelens 2009, 248].

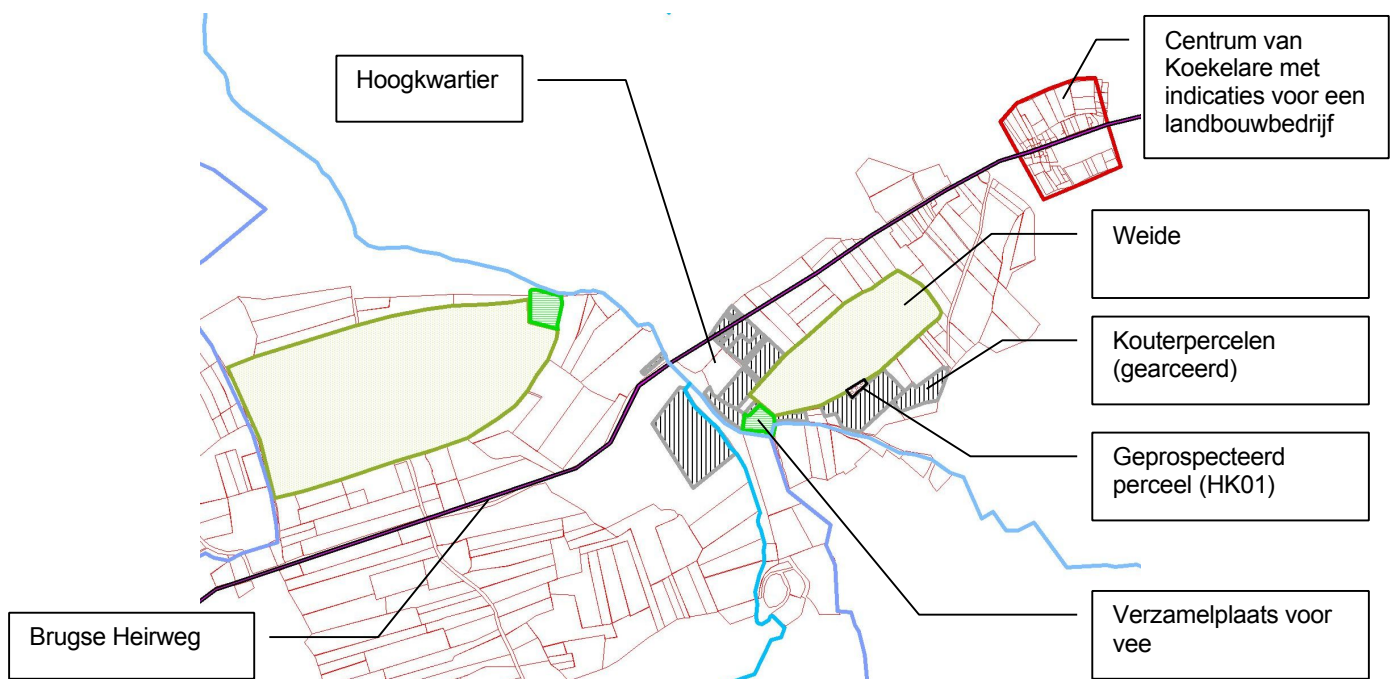
⁴⁷ Een driesgehucht is een pleingehucht om vee samen te drijven en ook om mest te verzamelen (voornamelijk 11^e-12^e eeuw). Men treft er ook water aan om de dieren te laten drinken. De woonkorel langs de Veldstraat tussen de nieuwe verkaveling Ter Heide en de Westbeek wekt onze aandacht.

Kaartfragment uit de omloperkaart van Koekelare uit 1711.
Onderzoek van J. Heus⁴⁸.

Het *Gaeypersestick* doet ons inzake vorm niet direct denken aan een dries, terwijl de percelen 236, 237, 238, 239 en 246 samen dit wel doen⁴⁹. Een spits - perceel 236 – als eindpunt van een weide kan immers wijzen op een plaats om vee samen te drijven.

Er zijn nog indicaties voor veeteelt in de directe omgeving.

GIS kaart met de situatie nabij het Hoogkwartier

⁴⁸ Heus 2009b, 91.

⁴⁹ E. Thoen stelt dat de oorspronkelijke vorm van een dries willekeurig was. Ze had geen geometrische vorm. Het rond een dries gaan wonen zorgde in de 18^e eeuw voor de vooruitgang van het lokaal wegennet. Wegen liepen naar de dries. Als men de wegen recht trekt komt men bijna altijd uit tot een driehoek. De perceelslijn ten westen van de betreffende percelen sluit aan op de Brouwerijstraat [Staelens 2009, 244, voetnoot 96] en is vermoedelijk een zijstraatje van de Zuidstraat met naam Thouroutstraetken [Heus, 2009b, 91].

In de percelering nabij het Hoogkwartier zijn twee duidelijke groepen van percelen af te bakenen. Beide structuren hebben een puntige vorm en zijn hiermee gericht naar de Westbeek. Telkens treffen we in de punt een apart perceel dat grenst aan de beek.

Het ligt voor de hand om voor beide structuren een weide te veronderstellen waarbij een verzamelplaats voor vee ligt in de punt van de weide. De Westbeek zorgt voor het drinkwater.

De gevonden kouters van L. Vanheule sluiten aan bij de weide van het Hoogkwartier. Men mag verwachten dat de verzamelplaats van de mest gekozen is in functie van de akkers.

Verder wijzen we de lezer erop dat de Hoogkwartierwegel met zijn haakse bochten de contouren van deze weide voor een groot deel volgt. De wegel maakt verbinding tussen de weide en de woonkorel nabij 't Gaeypersestick. Ook de Dievewegel in de directe omgeving illustreert de noodzaak van verbindingswegen tussen de woonkorel en de Brugse Heirweg.

De ruimte tussen Hoogkwartier en Veldstraat geeft ons de indruk een locatie te zijn waar intense menselijke activiteit plaats vond. Deze locatie is daarom een interessante zoekzone voor verder lokaal onderzoek naar de nederzettinggeschiedenis van Koekelare.

De Westbeek heeft ontegensprekelijk een grote aantrekking uitgeoefend bij de keuze van de locatie.

■ Vuil en/of levendig water

Wanneer men bedenkt dat beide waterlopen hun bron hebben nabij de flank van de Koekelareberg, dan kan men zich best inbeelden dat de stroming in de beek nabij de kruising met de Brugse Heirweg als levendig⁵⁰ kan bestempeld worden.

Een argument hiervoor is het grote hoogteverschil. Voor de Sint-Maartensbeek is dit hoogteverschil 25 m op een relatief korte afstand⁵¹.

Voor de eventuele interpretatie van *cocl* als 'vuil' water zouden we kunnen stellen dat het met het water meegevoerde zand aan de basis kan liggen. Beide beken ontvangen beslist water dat afkomstig is van de Koekelareberg, waar water ontspringt tussen een laag met fijn zand⁵² en een laag die kleihoudend⁵³ is.

⁵⁰ Neyt 1994, 37: De energie van het water wordt bepaald door het verval en het debiet. Het verval bepaalt de snelheid van het water. Het debiet van een rivier is doorgaans groter naar de monding. De kinetische energie van het bewegende water is recht evenredig met het product van de massa (=debiet) en het kwadraat van de snelheid van het water: $E_k = (m * v^2)/2$.

⁵¹ De bron situeert zich op een hoogte van 40m. De kruising van Brugse Heirweg en Sint-Maartensbeek ligt op een hoogte van 15m. De afstand van de bron tot de site Oosthof is in vogelvlucht ongeveer 1300m.

⁵² De Geyter 2002: Formatie van Gent, lid van Vlierzele: Grijsgroen, glauconiethoudend fijn zand, met kleilenzen en plaatselijk dunne zandsteenbankjes.

⁵³ De Geyter 2002: Formatie van Gent, lid van Pittem: Grijs, glauconiethoudend, sterk kleihoudend zand, ongeveer 5 m dik. Aan de basis komt een donkergrijze klei tot kleihoudende zandlaag van ongeveer 2m dikte voor.

■ Algemeen vondsten

In de tekst ‘Enkele krachtlijnen uit de geschiedenis van Koekelare’⁵⁴, gaat men er vanuit dat: de bewoning bleef tijdens de Keltische IJzertijd, wat blijkt uit keramiekvondsten en sporen van ijzerbewerking. Het is absoluut een hypothese om op basis van enkele keramiekvondsten en wat sporen van ijzerbewerking een bewoningscontinuïteit te veronderstellen met de Bronstijd⁵⁵.

Wat echter meer aangewezen is, is het accent te leggen op het feit dat er gewoon vondsten zijn uit de Keltische periode op het grondgebied van Koekelare. Dit feit op zich is interessant genoeg om via de etymologie een verondersteld Keltisch woord, als *Coclars*, te kunnen koppelen aan een gemeenschap die hier Keltische sporen achter liet.

H. Clerinx leert ons wel om de grootste voorzichtigheid aan de dag te leggen: Onder meer in de Lage Landen hebben archeologen het moeilijk omdat daar kort voor de komst van de Romeinen zowel Kelten als Germanen woonden, naast misschien wel nog andere volkeren. Probeer daar maar uit de losse pols te vertellen wie de pot heeft gebruikt. Sneller dan je lief is, bevind je je op glad ijs⁵⁶.

Verder stelt H. Clerinx: de eerste Keltischtalige gemeenschap is wellicht pas tijdens de late bronstijd, tussen ruwweg 1300 en 750 vC, ontstaan⁵⁷.

Pragmatisch situeren we de Kelten in de Lage Landen vanaf de late prehistorie (IJzertijd) en de Romeinse tijd, maar even goed tijdens de vroege Middeleeuwen⁵⁸.

Het woord *Coclars* kan bij gevolg teruggaan tot een breed tijds kader.

⁵⁴ Zie bijlage 1 “fragment van de gepubliceerde geschiedenis”.

⁵⁵ We nemen de grootste voorzichtigheid in acht bij deze stelling gezien een jonger vraagstuk inzake de continuïteit tussen de Romeinse tijd en de vroege Middeleeuwen heel complex is [Hendriks 1994, 180].

⁵⁶ Clerinx 2005, 18.

⁵⁷ Clerinx 2005, 43.

⁵⁸ Clerinx 2005, 23.

■ Conclusies en onderbouwing

■ Minstens vroege Middeleeuwen

In de oudste bron wordt *Coclars* als naam verbonden aan een *villa* of een organisatievorm van het grootgrondbezit in domeinen. Het ligt voor de hand dat een gangbare plaatselijke naam werd gegeven aan de veldinrichting bij de tot standkoming van het domein.

Tenzij de akte van 847 en een eerdere akte van 822 inzake de schenking van de *villa* Koekelare aan de Sint-Amandsabdij een verkapte vorm is van verkoop en zo wijst op de oprichting ervan, lijkt de *villa* Koekelare in 847 over zijn hoogtepunt heen te zijn.

In dit geval klimt het domein automatisch op tot een eerdere periode.

Vermoedelijk is dit het geval.

Vanuit het aspect grondbezit, in combinatie met etymologie en oorkonden hebben we mogelijk een houvast.

We weten immers dat veel gronden in de omgeving van Koekelare terechtkomen bij de familie van Petegem⁵⁹.

J.C.H. Blom en E. Lamberts gebruiken de naam Petegem in hun werk⁶⁰ als voorbeeld: een naam als Petegem gaat terug op *Patjinga haim*, wat betekent de 'woonplaats van de lieden van Patjo'. Ze situeren zo de nederzetting van een clan van Petegem mogelijk in de 5^e eeuw.

De veldinrichting voor de *villa* Koekelare kan dan mogelijk teruggaan tot een periode volgend op de 5^e eeuw, waarbij de clan van Petegem zijn invloed alhier vestigde.

Van de *villa* Petegem weten we ook dat deze in 864 door Karel de Kale werd geschonken aan Sint-Baafs in Gent. Dit is net zoals voor Koekelare mogelijk een indicatie voor een nieuwe fase in het bestaan van beide *villa*'s.

Zo kunnen we mogelijk de bloeiperiode van de *villa* Koekelare plaatsen in de Merovingische periode.

Algemeen kunnen we stellen dat *Coclars* minstens terug gaat tot de vroege Middeleeuwen.

■ Keltisch?

Of vóór de oprichting van de *villa* Koekelare er plaatselijk reeds een nederzetting was met de naam *Coclars* of niet, kunnen we nooit achterhalen. In beide gevallen 'kan' de naam van de waterloop de inspiratiebron geweest zijn voor de naam van de *villa*.

Hoeveel eerder het woord *Coclars* in dat geval dan al bestond zal nooit achterhaald kunnen worden.

Als *Coclars* echter van oudere Keltische oorsprong is, dan heeft deze situatie als direct gevolg dat de naam van de locatie mondeling overgeleverd moest worden tot de vroege Middeleeuwen. Een vorm van bewoningscontinuïteit is dan noodzakelijk.

⁵⁹ Staelens 2009, 202.

⁶⁰ Blom, Lamberts 2001, 6.

Bewijzen voor bewoningscontinuïteit in deze periode zijn niet onbestaande: *Het overleven van het Latijn en het daaruit geëvolueerde Romaans (meer bepaald het Picardisch) in het zuiden, en van plaatsnamen van Romeinse (en soms Keltische) origine zijn bewijzen voor een of andere vorm van continuïteit in de bewoning*⁶¹.

Vermoedelijk had de kruising van de beken met het aanvankelijk⁶² Romeins tracé van de Brugse Heirweg⁶³ een aantrekkingskracht voor een nederzetting. Aangezien het archeologisch onderzoek op de site van het Oosthof enkel karresporen uit de Romeinse tijd opleverde, bestaat de mogelijkheid dat de oudste nederzetting van Koekelare nog niet is gevonden. De zoekzone tussen Hoogkwartier en Veldstraat dient daarbij aandacht te krijgen.

Toekomstig archeologisch onderzoek kan mogelijk een tip van de sluier oplichten.

Nieuwe hypothese

Een mogelijke naamsverklaring voor de gemeente Koekelare bestaat er in om de schrijfwijze van zijn eerste vermelding *Coclars*, te splitsen als *cocl* en *ars*.

Het achtervoegsel *ars* kan vanuit dit oogpunt gezien worden als een hydroniem⁶⁴ dat betrekking heeft op de Sint-Maartensbeek maar evengoed – zo niet meer - op een voormalige geul die aansluiting had op de Westbeek.

Het eerste woorddeel *cocl* wordt etymologisch in relatie gebracht met vuil en/of levendig water en beschrijft het karakter van het water in de waterloop.

Het woord *Coclars* gaat vermoedelijk terug tot een Keltische gemeenschap en kan mogelijk ten vroegste opklimmen tot de late prehistorie (IJzertijd), maar kan even goed met een toenemende kans op zekerheid teruggaan tot de Romeinse tijd of de vroege Middeleeuwen.

⁶¹ Blom, Lamberts 2001, 6.

⁶² Staelens 2009, 243.

⁶³ Dewilde 2001, 35.

⁶⁴ Vgl. *Ysara*.

■ Algemene conclusies

Elke eerdere verklaring voor de gemeentenaam is te zien als een bouwsteen in de hypothesevorming.

Het verantwoord ontkrachten van eerdere hypothesen zorgt voor een eliminatie van mogelijkheden en kan hierdoor ook een nieuwe hypothese versterken.

Sinds 1953 werd de huidige hypothese van *kook* en *lare* via een publicatie niet meer in vraag gesteld.

De hypothese werd door lokale heemkundigen en historici algemeen overgenomen en soms versterkt.

In allerhande teksten, zeker op het internet, werd het hypothetische karakter van de verklaring weggelaten voor de lezer.

Er zijn behoorlijk wat argumenten om de huidige hypothese van *kook* en *lare* niet meer aan te houden. De tegenargumenten werden multidisciplinair naar voor geschoven. Ze zijn van geografische, cultuurlandschappelijke, taalkundige en tijdsbepalende aard.

Een alternatief voor de hypothese werd vooropgesteld in analogie met andere oudere nederzettingen (Werken, Esen, Zarren) uit onze omgeving.

De nieuwe hypothese werd eveneens multidisciplinair benadert. De argumenten pro zijn van landschappelijke, taalkundige en tijdsbepalende aard.

Een mogelijkheid om *Coclars* te zien als een hydroniem werd eveneens eerder door Dassonville geuit.

Er werd een poging gedaan om een tijds kader, weliswaar ruim, te verbinden aan de hypothese.

Het laatste woord is zeker nog niet geschreven over dit onderwerp. We nodigen graag anderen uit om deel te nemen aan deze studie.

Een multidisciplinaire benadering geniet in de toekomst de voorkeur om eventueel een andere hypothese voorop te stellen.

Bijlage 1: Fragment van de gepubliceerde geschiedenis

Enkele krachtlijnen uit de geschiedenis van Koekelare

Op het grondgebied van Koekelare woonden al vóór 2000 v. C. Bronstijdboeren. Ze lieten een aantal grafvelden met kringvormige brandgraven na. De bewoning bleef tijdens de Keltische IJzertijd, wat blijkt uit keramiekvondsten en sporen van ijzerbewerking.

In de Gallo-Romeinse periode bleef de eeuwenoude Brugse Heirweg verder benut en kwam er een Romeinse legerweg bij, nl. de Steenstraat. Die vormt nu een deel van de zuidgrens van de gemeente. Een vloed aan scherven, een brandgraf en talrijke karrensporen laten veronderstellen dat er een bloeiende nederzetting bestond.

Germanen (Franken) namen die nederzetting over en gaven haar de naam Coclars. De twee delen van die naam betekenen: coc of kook is heuvel, verhevenheid en lars of lare is open plek in een bebost, moerassig gebied. Die situatie is herkenbaar als de wat verheven plaats waarop de parochiekerk verrijst, en die zelfs nu nog, vooral in het zuiden, met poelen en zompige plaatsen is omringd.

Coclars werd voor het eerst geschreven in 847. In een oorkonde bevestigde koning Karel II de Kale dat benedictijnen van St.-Amand (Noord-Frankrijk) de villa Koekelare, een groot gebied, kregen. Deze monniken kerstenden de streek en kozen als patroonheilige Martinus, de soldaat-bisschop, erg geliefd bij de Franken. Nog altijd spelen Germaanse gebruiken – door de Kerk overgenomen – mee op de vooravond van de feestdag van St.-Maartens overlijden (11 november). Kinderen gaan met uitgeholde bieten waarin een brandende kaars al zingend rond. Op dit eerste lichtfeest van de winter verjagen ze met 'ruusbuusbuus' de boze geesten en smeken om appels en peren, symbolen voor de vruchtbaarheid van de winter.

Op het einde van de 9e eeuw betraden plunderende Noormannen Koekelare. De bevolking wierp een ovale vluchtburcht op in de kromming van de St.-Maartensbeek, waar later het Oosthof ingericht werd.

■ Bijlage 2: De Naam Koekelare – Kerkelijk Leven 1958

T. Dereeper compileerde in 1958 de beschikbare informatie over dit onderwerp in een reeks van artikelen in *Kerkelijk Leven*⁶⁵. Hij werkte hiervoor samen met pastoor Degryse. Vóór hem had L. Vanheule in 1953 reeds de stelling ingenomen voor de huidige naamsverklaring op basis van *Coke* en *Laere*. R. Seys publiceerde in 1954 in “Koekelare waar is de tijd?” een reeks verklaringen en als laatste vermeldde hij de stelling van L. Vanheule.

Hieronder een overname van een deel van het artikel van T. Dereeper met opname van zijn vermoedelijke bronnen.

■ De Naam Koekelare⁶⁶

Indien een vreemdeling u vroeg: “Waar woont gij?”, dan zoudt gij hem antwoorden: “Ik woon in KOOKLARE”. En de andere: “In Kooklare? Ha ge bedoelt natuurlijk: Koekelare!”

Ongetwijfeld hebt ge al eens de vraag gesteld: Hoe komt het toch dat wij KOOKLARE zeggen en KOEKELARE schrijven? Bij enkele oude parochianen blijft het zelfs koppig COUCKELARE, zoals het vóór dertig jaar moest zijn.

De zegswijze KOOKlare is hoogstwaarschijnlijk in de loop der eeuwen NOOIT veranderd in de volksmond. De oudste schrijfwijzen – en tussen haakjes gezegd we hebben er zo maar eventjes 71 verschillende gevonden in de loop der tijden, jawel 71 – duiden steeds maar een zacht-lange oo aan. Vanaf de jaren 800 is het immers COclers, Cokelare, Coclara, Cokenlare, Kockelare om er maar enkele van de vele te noemen. Slechts vier eeuwen later vinden we voor het eerst en misschien per toeval COEkelare en enkele jaren later COUkelare. Denk nu niet dat van dit ogenblik af steeds COU of COE geschreven werd. Het was afwisselend CO (KO), COU (KOU) en af en toe ook COE (KOE). Op het einde der 18de eeuw verschijnt zelfs KOEKELARE zals de zacht-lange oo terug, zelfs tot in de 19de eeuw lezen we Coquelaere, Kokelaere of Cokelaere. Guido Gezelle schreef zelfs nog in 1878 aan zijn oud-leerling en vriend, Karel de Gheldere: “Myn achtbaren Heer Dr Karel de Gheldere tot Coquelaere...”.

Na dit alles mogen we dan ook gerust aannemen, dat de oorspronkelijke naam wel degelijk KOOKLARE was, zoals ze in de volksmond eeuwen lang ongerept is bewaard gebleven.

Onze gemeente-naam is ook een FAMILIENAAM; en ook daar komt de oo meestal vooraan. Ignatius Van Coquelaere was pastoor in het begin der 19de eeuw te Brugge – St. Salvator. In het klooster te Eernegem hangt een pentekening van Louis Cockelaere, peintre dessinateur à Bruges, 1872. In Ledegem woonde Leonard Cokelaere.

Er is ook een Cockelaerestraatje vermeld te Kortrijk, Roeselare en te Izegem. Verschillende stukken land droegen eertijds de naam: Kokelare of Cokelare en een bos te Reninge heet : de Kokelare.

Volledigheidshalve moeten we nog zeggen dat de schrijfwijze: COUCKELARE, vóór dertig jaar verdwenen, eeuwenlang sedert de 15de eeuw het meest in voege bleef. Geleerde mensen uit

⁶⁵ Heus 2009a, 55.

⁶⁶ Dereeper 1958.

Brussel hebben spijtig genoeg COU de franse schrijfwijze gezien van KOE. Ze hebben vernederlanst, ja, maar of ze het goed deden durven we betwijfelen...

Kan men uitleggen hoe de naam “Koekelare” of “Kooklare” is ontstaan?

Dit is voor veel oude namen zeer moeilijk te achterhalen, en de menigvuldige, verschillende schrijfwijzen maken het geval nog ingewikkelder. Daar zijn mensen die zich speciaal bezighouden met het zoeken naar de oorsprong en de betekenis dezer woorden, maar hun zienswijzen lopen soms ver uiteen. Dit is ook zo voor de naam Koekelare. Ze zijn het allen eens hierin, dat ze het woord moeten splitsen in twee delen: KOOK of KOE(KE) en LAAR of LARE.

KOOK zou volgens sommigen de naam van een persoon of rivier zijn⁶⁷; anderen beweren dat een “coke” een mote is⁶⁸. Nog anderen houden staande dat Koeyekelare verband houdt met ... koeien⁶⁹.

Aan LAAR worden ook verschillende betekenissen toegeschreven, namelijk: een woud⁷⁰; een open plaats in een woud⁷¹ (vergelijk met het franse woord: clairière⁷²); een weide of boomgaard⁷³.

Ge ziet dus dat alles berust op gissingen of VERONDERSTELLINGEN en niemand mag zeggen: Zó is het en níét anders.

In zijn boek: “Ichtegem en de Villa Koekelare”, een geleerde, maar BETROUWBARE geschiedkundige studie, wijst E.H. Vanheule er op, dat de verklaring: Cook = mote, en lare = een open plaats in een woud, zeer gemakkelijk aan te nemen is en volledig toepasselijk op de natuurlijke ligging van 't OORSPRONKELIJKE Koekelare. Dit oorspronkelijke Koekelare is niet te vereenzelvigen met onze huidige gemeente.

Bijlage 3: Betekenis van de gemeentenaam⁷⁴

Deze compilatie uit “Dit is West-Vlaanderen” (1960) illustreert het kopiëren. Heel snel neemt men informatie over van andere schrijvers:

Het eerste deel Koek of Cook is vermoedelijk de naam van een persoon of waterloop (A. Dassonville), ofwel betekent het “verheven stuk land dat ontgonnen is” (L. Vanheule).

Het tweede deel, “lare” betekent een open plaats in een bos (Lindemans) of een plaats waar het hout mag geraapt of gekapt worden (Maussion), of het woud zelf (A. Dassonville), of tenslotte een weide of boomgaard (Vercoullie).

⁶⁷ Verwijst impliciet naar A. Dassonville.

⁶⁸ Verwijst impliciet naar L. Vanheule, zie ook Seys 1954, 20.

⁶⁹ Verwijst impliciet naar Kanunnik J. E. De Smet uit het parochieboek [Tanghe 1858, 65].

⁷⁰ Verwijst impliciet naar A. Dassonville.

⁷¹ Verwijst impliciet naar Lindemans.

⁷² Verwijst via [Seys 1954, 20] naar Dr. Sterkens.

⁷³ Verwijst impliciet naar Vercoullie.

⁷⁴ Compilatie uit 1960 [Dendooven 1960, 777].

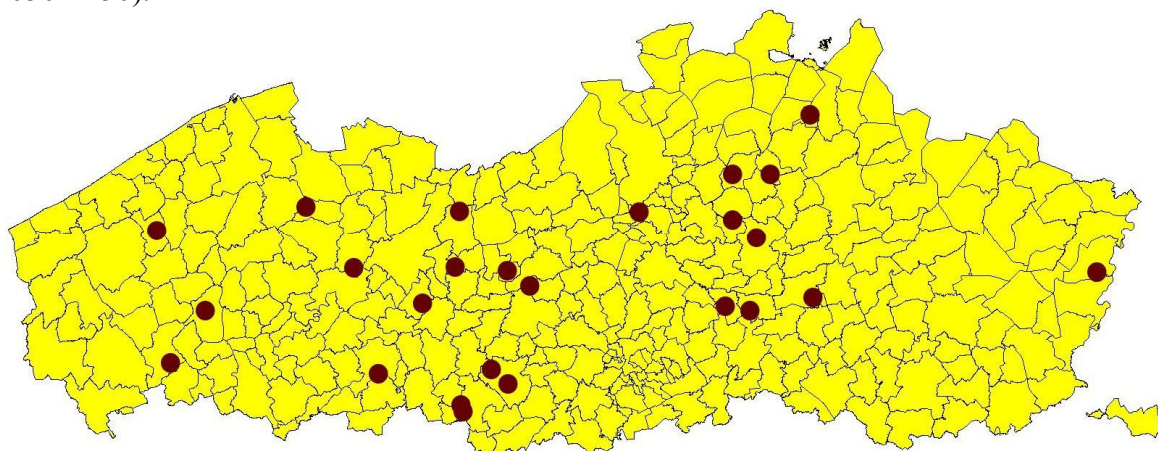
■ Bijlage 4: Overzicht –lare toponiemen bij Vlaamse gemeenten⁷⁵

Gemeentenaam	Eerste vermelding + informatie	pag.
Aartselaar	1307 Aanvankelijk gehucht van Hillaar	p. 28
Aspelare	1118 <i>Hasplar</i> esp + <i>hlaeri</i> = bebost moerassig terrein	p. 49
Berlaar	1127	p. 94
Berlare	1173	p. 95
Beselare	1087 <i>Bevesclare</i>	p. 98
Bottelare	~1000 betekenis eerste woorddeel niet gekend + <i>hlaeri</i> moerassig bebost terrein	p. 136
Edelare	1115 <i>Adelar</i> bosachtig, moerassig terrein (<i>aduala-hlaeri</i>)	p. 218
Hallaar	1173 <i>Herlarh</i>	p. 330
Knesselare	1128 <i>Cnislara</i> <i>klisjo</i> (kruid of klei) en <i>hlaeri</i> (bosachtig moerassig terrein)	p. 492
Koekelare	847 <i>Cokenlare</i> <i>kokan</i> = hoekvormige heuvel + <i>hlaeri</i> bosachtig moerassig terrein	p. 497
Laar	1065 <i>Laere</i> <i>hlaeri</i> = bosachtig moeras	p. 535
Laarne	12 ^e eeuw <i>Laren</i>	p. 536
Lanklaar	Geen info eerste vermelding – 13 ^e E. Domein Dilsen	p. 544
Mespelare	13 ^e eeuw	p. 682
Nederboelare	822 <i>Buonlare</i> <i>bân-hlare</i> of <i>bônlaræ</i> : heide met struiken	p. 734
Overboelare	822 <i>Buonlare</i> <i>bân-hlare</i> of <i>bônlaræ</i> : heide met struiken	p. 848
Pollare	1154 <i>Pollar</i> <i>Pollaar</i> = dichtbeboste heuvel	p. 879
Rillaar	1146 <i>Rienlar</i> De etymologie is onduidelijk	p. 913
Roeselare	822 <i>Roslar</i> vindt etymologisch een oorsprong in een Germaanse samenstelling, die bosachtig, moerassig terrein betekent.	p. 916
Rotselaar	1140 <i>Rochelar</i> <i>Rode</i> (gerooid bos) en <i>hlaeri</i> (bosachtig moeras)	p. 930

⁷⁵ Hasquin 1980.

Vorselaar	~ 1117	p. 1159
Vosselaar	1187	p. 1162
Vosselare	1087 <i>Furslare</i> <i>Fursi</i> (gaspeldoorn) en <i>hlaeri</i> (bosachtig moerassig terrein)	p. 1164
Wespelaar	1154 <i>Wispelaer</i> De etymologie is niet duidelijk	p. 1209
Zaffelare	Tot de 13 ^e eeuw volledig bedekt met bos. De Sint-Pieterabdij begon in 1221 ernstig werk te maken van het in cultuur brengen van de gronden; Ze stichtte het ontginningsdorp Zaffelare.	p. 1263

Opmerkelijk is dat de eerste vermeldingen voor deze lare-gemeenten, op enkele uitzonderingen na, vooral voorkomen tijdens de periode van de grote Vlaamse ontginningen (1050-1250).

Verspreidingskaart van de lare-gemeenten in Vlaanderen.

Een nuttige oefening zou erin kunnen bestaan om de gemeenten uit de lijst te toetsen aan de bodemgesteldheid en de reconstructiekaart van het natuurlandschap in Binnen-Vlaanderen tijdens de vroege Middeleeuwen⁷⁶ van A. Verhulst.

⁷⁶ Verhulst 1964, 57.

Bibliografie

BLOM J.C.H, LAMBERTS E. 2001: *Geschiedenis van de Nederlanden*, HB Uitgevers, Baarn.

CLERINX H. 2005: *Kelten en de lage landen*, Davidfonds, Leuven.

DE GEYTER G. 2002: *Toelichtingen bij de geologische kaart van België - Vlaamse Gewest*, Belgische Geologische Dienst, Brussel.

DENDOOVEN L. 1960: *Dit is West-Vlaanderen*, dl. 2., Flandria, Sint-Andries.

DEREEPER T. 1958: De Naam Koekelare, *Weekblad Kerkelijk Leven*, Koekelare, nr. 4 – 26/1/1958; nr. 6 – 9/2/1958.

DEWILDE M. 2001, Romeinse vondsten langs de Brugse Heirweg, *Jaarboek Spaenhiers 2000*, Koekelare, p. 35-50.

DEWILDE M., HEUS J. & VANDEWALLE F. 1993, Het oosthof te Koekelare, *Jaarboek Spaenhiers 1993*, Koekelare, p. 15-28.

ERVYNCK A., BAETEMAN C., DEMIDDELE H., HOLLEVOET Y., PIETERS M., SCHELVIS J., TYS D., VAN STRYDONCK M., VERHAEGE F. 1999, Human occupation because of a regression, or the cause of a transgression? A critical review of the interaction between geological events and human occupation in the Belgian coastal plain during the first millennium AD, *Probleme der Küstenforschung im südlichen Nordseegebiet*, Oudenburg, p. 97-121.

GYSSELING M. 1981, Germanisering en taalgrens, *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, (Fibula – Van Dishoeck), Haarlem, p. 100-115.

HASQUIN H. 1980, Geschiedkundig en administratief-geografisch woordenboek, *Gemeenten van België*, La Renaissance du Livre – Gemeentekrediet.

HENDRIKS J. 1994, *Archeologie in de Lage Landen* - Prisma, Het Spectrum, Utrecht.

HEUS J. 2009a, Geschiedschrijving over Koekelare, *Jaarboek Spaenhiers 2008*, Koekelare, p. 39-77.

HEUS J. 2009b, Documentatie over schuttersgilden in Koekelare, de oudste sportclubs, *Jaarboek Spaenhiers 2008*, Koekelare, p. 85-129.

HEUS J. 2010, Koekelare ca. 1866 door pastoor Isidoor Ampe, *Jaarboek Spaenhiers 2009*, Koekelare.

NEYT R. 1994, Rivieren vormen het landschap, *Standaard aardrijkskunde*, Standaard Educatieve Uitgeverij, Antwerpen.

ROTH W. 2000, Aus der geographischen Namenkunde von Schäßburg, <http://www.hog-schaessburg.de>

SEYS R. 1954, Oorsprong en betekenis van de naam “Koekelare”, *Koekelare, waar is de tijd?*, Drukkerij D. Walley, Brugge.

STAELENS G. 2009: Landbouwbedrijven uit de vroege en volle Middeleeuwen in het westelijk deel van Binnen-Vlaanderen, *Jaarboek Spaenhiers 2008*, Koekelare, p. 197-258.

TANGHE G. F. 1858: Beschrijving van Couckelaere, *Parochieboek van Ichtegem, Couckelaere Wercken*, Drukkerij De Scheenmaecker-Van Windekens, Brugge.

TER LAAK J.C. 2005: De taal van het landschap – Pilotproject Toponiemen in de Berkelstreek, Rijkdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek Rapportage Archeologische Monumentenzorg 123, Amersfoort.

VANHEULE L. 1953: *Ichtegem en de Villa Koekelare*, Ichtegem.

VERHULST A. 1964: *Het landschap in Vlaanderen*, De Nederlandse boekhandel, Antwerpen.

VERHULST A. 1995: *Landschap en landbouw in Middeleeuws Vlaanderen*, Gemeentekrediet, Brussel.

Universiteit Antwerpen 2005-2008: www.wulfila.be/tw, Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226) door Maurits Gysseling (1960).